

FLODER

JEVGENIJ GRISJKOVETS

Floder

Översättning Kristina Rotkirch

ERSATZ

© Jevgenij Grisjkovets 2005
By appointment with
Literary Agency Galina Dursthoff, Köln
© Svensk översättning Ersatz 2010
Originalets titel Пеки
Översättning från ryska Kristina Rotkirch
Redaktör Anna Bengtsson
Korrekturläsare Danila Floman
Omslag, grafisk form & sättning Ola Wallin
Tryck Livonia Print, Lettland 2010
ISBN 978-91-88858-94-8

www.ersatz.se

Det är nödvändigt att säga några ord om författaren. Författaren har varken uppgett för- eller efternamn och han uppger inte heller exakt varifrån han kommer eller var han numera bor. Vi får inte veta vad han sysslar med, vilken utbildning han har eller vad hans yrke är. Och hur gammal han är, det kan vi bara gissa oss till. Det enda man vet är att författaren hade tänkt sig ett synnerligen omfattande verk, men ändå inte presterade mer än en längre berättelse. Han bad meddela att han själv blev storligen förvånad när det visade sig att boken blev så anspråkslös till formatet. Apropå den saken sa han: »Det blev väl till och med bättre på det här sättet. « De orden kan jag överhuvudtaget inte kommentera.

5

■ En enda gång har jag sett en björn utanför djurparkerna. En enda gång i mitt liv. Och detta trots att jag är född och har tillbringat mina första trettio år och några till i Sibirien. I Sibirien där min farfarsfar någon gång i tiden föddes och dog, där min farfar föddes och dog och där min far föddes. Men jag har rest bort från Sibirien. Jag har rest långt bort och, som det förefaller, utan saknad.

Jag föddes och växte upp i en stad som varken kändes stor eller liten. Jag kan inte förstå dess dimensioner. På den tiden tyckte jag att staden var ofattbart stor, men när jag flydde från den var den kvävande trång. Och när jag numera

6 reser dit, det är sällan, så sällan, när jag någon gång reser till min hemstad, då kan jag inte längre förstå hurdan den är. För dem som bor där är den stor eller liten. Men jag har ju rest bort. Långt bort, och nu förstår jag inte längre. Förstår jag aldrig mer.

Jag kan inte förstå eftersom jag saknar förmåga till den förståelse som skulle behövas, men allra viktigast – jag vet inte vad jag egentligen borde förstå. Vad då?!

Varför är det så, att när jag befinner mig någonstans långt, långt borta från staden där jag föddes och växte upp, och även långt borta från mitt hemland, och går in i något slags, jag vet inte . . . Föreställ er: hetta, slutet av juli. Södern. Och då inte Södern hos oss utan helt enkelt Södern. Cikador gnisslar i det torra gräset och allt darrar av orörlig hetta. Inte ett moln på himlen, horisonten är helt vit och tryckande het, och där är ni i färd med att beskåda någon sevärdhet, någon mycket betydelsefull ruin. Guiden beskriver detaljerat platsen där ni befinner er och dess historiska betydelse, och någon i gruppen av vetgiriga personer klädda i ljusa shorts, precis som ni själv, ställer preciserande frågor för att visa sina insikter. Det vitnar redan för era ögon, men plötsligt drar guiden vidare med er och alla de andra, och ni kommer in i ett slags grotta eller gravkammare, och ni översköljs av en mörk svalka som rentav känns fuktig, men det är inte någon besvärlig fukt utan en mjukt räddande fuktighet . . .

Varför minns jag just i det ögonblicket hur jag andfådd

och varm sprang från sommarlekarna på vår heta och dammiga gård in i trappuppgången till mitt hus? Mitt hus, där i staden som jag har lämnat. Och det som guiden säger är inte längre viktigt, inte heller det att jag befinner mig på en plats som jag läste om redan i skolans läroböcker i historia. 7 Svalkan, det är allt.

Det är samma svalka som i den gamla biblioteksbyggnaden från Stalintiden, eller i biografens biljetthall dit jag sprang med mina vänner när vi hoppat ut ur den glödhetta bussen. Vi sprang över det heta torget där biografen låg och rusade in i den svala biljetthallen . . .

Hur kommer det sig att jag minns biografen? Det var en biograf av samma typ som det finns så många av i varje residensstad, ja även på varje större ort. Jag vet inte ens om det var en vacker biograf eller inte, jag förstår mig helt enkelt inte på den biografens arkitektoniska förtjänster. Men hur glad blev jag inte på den tiden bara av att se själva byggnaden. Jag tyckte till och med om att åka förbi den med bussen, se på affischerna och höra chauffören anmäla hållplatsen: »Nästa hållplats – (den och den) biografen.«

Min stad är inte gammal. Den kan inte heller vara gammal, eftersom det är en sibirisk stad. Dessutom är min stad yngre än andra sibiriska städer. Men märkligt nog tyckte jag alltid att där fanns helt tillräckligt, ja mer än nog av historiskt djup. Historien fanns där. Inte den historia som består av fakta och lämningar, utan den levande historien, den historia som verkligen intresserade mig personligen.

Min farfar berättade för mig . . . Jag kan fortfarande inte förstå och jag kommer aldrig att förstå varför han gjorde det. Varför han berättade för en person på elva, tolv, ja högst tretton år. Varför han överhuvudtaget berättade något.

8 När jag ser på tolv- och trettonåringar får jag ingen lust att berätta något som kunde påminna om det som min farfar berättade. Men han berättade.

Min farfar föddes i vår stad och förblev livet ut en stadsbo. Det är inte viktigt hurdan staden var då min farfar föddes. Jag vet inte om staden var stor eller liten för min farfar. Men det var där han föddes och dog. Han var en bildad person, han hade slutexamen från universitetet. Han deltog i kriget, han satt inte livet ut på en och samma plats. Men han föddes och dog i vår stad. Och det verkar som om han var nöjd med det. Fast vad kan jag veta om den saken? Jag minns helt enkelt att min farfar aldrig sa ett ont ord om vår stad.

Han berättade att när han var lika gammal som jag, det vill säga tolv tretton år gammal, hade han två par skor. Ett par fina skor och ett par dåliga. Men hela sommaren, från maj till mitten av september, till dess kölden satte i, sprang han barfota. Och han blev aldrig sjuk, vilket farfar gärna betonade – fick han en skråma smorde han in den med lera och sprang vidare. Han berättade att det fanns en skogs-

dunge på den plats där den nya stationen nu står och där hittade de (min farfar och alla de andra) allt som de behövde. De åt stjälgkar av björnlokan och grävde efter krolliljans lökar, de plockade bär, plundrade fågelbon och stekte sedan äggen på lägereld. Och dessutom, berättade farfar, växte 9 det mängder av vild vitlök på vår flods stränder.

I alla städer som ligger vid en flod finns det en höger- och en vänsterstrand. Jag varken föddes eller växte upp på samma sida som min farfar. Floden skilde mig alltid från den gamla delen av staden. Till de platser där min farfar en gång i tiden, för länge sedan, upplevde allt förde en bro. Det var en hög och lång bro, bron över den mörka, breda och strida floden. Floden i min stad var mörk och strid. En stor sibirisk flod.

Jag hade aldrig sett farfar med ett metspö och jag kunde inte ens föreställa mig honom på någon fisketur, men när vi en dag besökte sportfiskeaffären tillsammans tittade han på metrevarna och de andra fiskeredskapen, och sa med en suck att om han haft sådana redskap på den tiden skulle han bestämt ha försett hela familjen med fisk, och mer än så.

Han berättade den gången, och jag minns, hur han och de andra pojkarna brukade springa till hästarna på torget för att dra hår ur hästsvansarna till sina metspön. Om någon hade med sig en vit häst, kunde ägaren inte lämna en sådan sällsynthet obevakad för då kunde djuret tvingas återvända till sin by utan svans. De vita hårstråna värderades högt. Man band det vita hästhåret längst ner på metreven och

10 det var också där man fäste kroken. Farfar visade till och med hur de gjorde metrevar av hästhår. Han förklarade att man inte bara band ihop ett hästhår med ett annat, utan man tvinnade dessutom knutarna och sedan rullade man reven med handen längs sitt ben. Och farfar gjorde samtidigt rörelser som påminner om dem som turisterna får se på Kuba när man förklarar hur de kubanska kvinnorna sedan urminnes tider rullat cigarrer.

Farfar berättade att hästarnas ägare pricksäkert svängde sina piskor över pojkarna och hann de träffa, gjorde det ont. Så kunde det gå till på den tiden i min stad. I samma stad fanns det på den tiden gula tunnor på hjul där det stod skrivet »Mjölks« och som liten sprang jag dit med en hink för att köpa mjölk (i vår stad sa alla »hink« i stället för »kanna«). Var kan de tunnorna finnas i dag?

Men på min tid fanns det inte längre mycket fisk i vår flod och det gick inte att fiska som förr. Tänk om han hade haft en riktig metrev, sa farfar. Hästhåret höll nämligen inte för stora fiskar utan gick lätt av. Då försvann fisken tillsammans med kroken. Och krokarna var mycket värdefulla. Dem kunde man bara köpa på Torgsin.

Torgsin var en butik där man kunde köpa precis vad som helst. Där fanns allt man behövde! Under dessa fattiga och svåra tider kunde man till och med köpa en tennisboll där . . . Farfar talade om tennisbollen med särskild känsla. Han hade tydligen hemskt gärna velat ha en sådan där liten och studsande boll som dessutom var så behaglig att hålla i handen.

Ändå kan jag inte minnas att han någonsin talade om tennisracketar eller att han själv skulle ha spelat eller ens sett hur man spelar tennis. Vilken jäkla tennis skulle det ha kunnat finnas i min stad på den tiden, ja förresten, inte nu heller . . . Men på Torgsin kunde man endast handla med silver eller guld. Till Torgsin kom man med guld- eller silvermynt som hade präglats på tsartiden. Farfar sa att man för en silverrubel kunde köpa . . . ja, en mängd nödvändiga saker. Någonstans lyckades grabbarna få tag på sådana mynt och köpte jättefina fiskekrokar, tyska jakthagel av bly, grova hagel till sänken och italienska kopparnålar i vackra små lådor till grammofonen. Ingen av farfars vänner hade grammofon, men de köpte nålarna eftersom de var så vackra och kostade en spottstyver. De köpte amerikanska stålpenor att skriva med. Ibland kunde ett litet gäng satsa på dyra cigaretter. Farfar sa att de allra bästa cigaretterna var *Safo* och *Pusjka*. På *Pusjka*-paketet fanns en kanon* avbildad, men jag vet inte hur *Safo*-paketet såg ut, och det är i dag omöjligt att kontrollera om jag uppfattade och mindes namnet på dessa cigaretter riktigt. Kanske hette de i själv verket *Sapho*. Men jag har svårt att tro att det fanns ekon från antikens historia i min hemstad.

Men vad av detta är viktigt? Det viktiga är att man på den tiden här i min stad för det första kunde köpa vad som helst och för det andra kunde betala med guld och silver, precis som piraterna. Det är ett faktum som förenar mig

* »Pusjka« betyder kanon på ryska. Ö. a.

12 med historien. Så gjorde min farfar, och därför blir det inte en separat historia som känns främmande för mig. Jag har fortfarande en silverrubel från tsartiden liggande någonstans. Jag minns inte varifrån den kommer, men som barn tyckte jag om att titta på den. Och än i dag skulle jag gärna 13
befinna mig just på farfars Torgsin, där på andra sidan av floden, med myntet i handen.

All sibirisk exotism är mig främmande, något som jag inte har upplevt. Böcker som *Ugrjum-reka* (Dystra floden) eller *Poslednij iz Udege* (Den siste från Udege) är för mig lika avlägsna och fulla av gåtor som *Fången i Kaukasus* eller *Fregatten Pallada* . . . Jag växte upp i en stad. Jag känner inte tajgan, för mig är den full av hemligheter. Jag har flugit över tajgan på väg till Moskva. Eller hem från Moskva. Jag såg ingenting, jag visste bara att där, under mig, är tajgan. Och vad är det – tajgan? En enda gång har jag tagit mig in i tajgan, och det var alls inte långt och alls inte länge, jag blev uppäten av myggor, jag kände mig för något lite, jag såg mig omkring något lite, jag förstod ingenting . . . och jag återvände till staden. Men vad kunde jag ha förstått där? Och vad borde jag ha förstått? Det är precis som att försöka förstå havet när man står till fotknölnarna i vatten och vattnet dessutom är kallt. Ändå är det lättare att lära sig älska havet än tajgan . . .

För vad är då tajgan?

När jag kom till tajgan var vädret inte det bästa. Det var i slutet av augusti, en kylig eller snarast råkall dag, det var grått och blåsigt, men inte helt mulet. Ibland skymtade solen, men inte klart, inte med hela skivan utan med sin yttersta rand blinkande mot oss ur tjocka tredimensionella moln. Det hade regnat hela natten och föregående dag, men nu hade regnet upphört. Vi tog oss in i tajgan på morgonen och bedövades av allt som knastrade och knakade i gräset, buskagen och ormbunkarna som vi började tränga oss igenom. Inne i tajgan dämpades morgonljuset och myggorna började surra . . .

Far hade pratat med några av sina bekanta och de tog mig med på jakt. Jag var tjugotre eller tjugofyra, jag minns inte exakt. Av någon anledning hade jag tillräckligt vett att inte spela erfaren och duktig. Nej, jag gjorde ingen hemlighet av att jag saknade minsta aning om det som har med skogen att göra. Karlarna var glada att ta mig med. De var tre, alla dubbelt så gamla som jag. En av dem var den lokala jaktledaren Sergej och de två andra, vars namn jag inte minns, var också från trakten men sedan länge bosatta i staden. En av dem kände som sagt min far. De var alla glada att se mig, eftersom de kunde berätta skrönor om tajgan för mig, de kunde förvåna mig, skoja med mig, skrämma mig och så kunde de ta hand om mig, alltså minst trettio tre skäl till belåtenhet. Karlarna förbjöd mig att säga »ni« till dem, men jag kände på mig att de tyckte om att jag niade dem,

och samtidigt tyckte de om att förbjuda mig att säga »ni«. Jag fortsatte alltså att göra det.

14 Numera tror jag att den jakten inte var någon riktig jakt. Det var helt enkelt tre män som ville träffas eftersom de inte hade setts på länge, som ville talas vid, dricka, ströva omkring i tajgan, skjuta med sina vapen.

Vi åkte bil från staden till en by. Vi kom fram till byn sent på kvällen och övernattade hos jaktledaren Sergej. Jag sov dåligt. Jag tycker inte om landsbygden och förhållandena där. Det luktade starkt i huset, jag vet inte av vad, ja, det luktade som det luktar i husen på landet där gamla som unga bor under samma tak och dessutom en mängd kattor. I ett sådant hus lagas det ständigt mat och maten luktar och det gör också gårdagens mat.

Jag varken förstår eller förmår leva som man lever på landet. Livet på landet förefaller mig outhärdligt svårt och, vad som är viktigare, obefogat svårt. Dessa solnedgångar och soluppgångar, den mjölkvita dimman över floden som utlovar en het dag, motorbåten som kommer brummande ur dimman, någon med metspö i handen – och bakom hans rygg råmar, skaller och gal byn . . . Hela denna glädje enkom för stadsbon som rest dit över helgen, som trivs med lukten i husen, med spenvarm mjölk, med att pyssla i trädgårdslanden, med att samtala om boskap och med själva boskapen, och dessutom med hönor och andra liknande småkryp. Som tycker om trånga bastur och tvättkannor osv., osv. Självt tycker jag inte om allt det där och har aldrig gjort det.

När vi åkte ut ur staden satt jag i baksätet på en gammal inhemsk jeep och klapprade till lust och leda med tänderna medan vi skakade fram över tuvorna. Och dessutom fick jag öronen fulla med prat om tajgan, om hur mycket grävlingar det funnits förra året, hur man tvingats skjuta några av dem, 15 men så hade man också fått tillräckligt med grävlingfett för hela vintern.

»Till vad behöver man grävlingfett?« undrade jag.

»Hur så, är du ingen sibirier?« frågade han som körde.

»Visst är han det, bara ung ännu«, svarade en annan för min räkning. »Han kommer nog att fatta och förstå vad man behöver grävlingfett till.«

De skrattade båda och fortsatte att tala om björnar, rådjur och sjöar långt inne i tajgan där det finns malar och andra hemlighetsfulla stora fiskar. Ord som »zaimka«, »paseka«, »zimovje«, »staryj priisk«* hettade angenämt i både öron och hjärta.

»Om vi bara orkar kan vi ta oss ända fram till gruvan i morgon«, sa föraren.

»Vad då för gruva? En guldgruva?« frågade jag häpet.

»Vad annars? En guldgruva förstås.«

»Och utvinner man guld där?«

»Nehej. Det gjorde man på Katarina den storas tid. Sen kom det en tid när folk försökte gräva på egen hand och nu är där tyst.«

* Avlägsen liten bosättning i Sibirien, bigård, stuga för övervintring resp. gammalt gruvhål. Ö. a.

»Så spännande!« suckade jag.

»Nja, inte särskilt. Där är lite kusligt, det är allt.«

16 Vi kom fram till byn, åt middag, drack lite hembränt som uppskattades av karlarna men fick vartenda hår på min kropp att resa sig, gick till sängs (jag kunde knappt sova på grund av lukterna, snarkningarna och allt det andra) och på morgonen tog vi vapen och matsäck och satte oss alla fyra i bilen, körde ut från byn, förbi några svingårdar och en rostig traktor, sedan över ett fält och stannade vid en skog. Det var tajgan.

Jag var väldigt förvånad över att myggorna faktiskt skydde den vita, flytande krämen som vi smorde in oss med innan vi gick in i skogen. De kretsade runt och surrade framför ansiktet, slog sig ner på våra kläder, men de stack inte.

Vi gick och gick, långt, fort och utan att tala. Ingen förklarade någonting för mig. Jag vande mig rätt snart vid att gå i skogen, jag lärde mig undvika spindelnäten och slutade till och med att trampa på grenar som knakade särskilt ljudligt. Kvistarna flög förbi, det ljusnade och det mörknade framför mina ögon som blev allt tröttare. Jag bara gick. När ett skott small av framför mig blev jag inte ens rädd. Smälten var inte heller särskilt stark och skottet avlossades inte helt nära. Vi sprang framåt. Det visade sig att Sergej hade skjutit en orre. I handen höll han upp en mellanstor fågel som var söndersliten i små bitar.

»Så kan det gå! Jag drämde till med grovhagel!« skratade Sergej. »Och ändå upprepade jag för mig själv medan

jag laddade: Serjoga, minns att grovhaglen är till vänster och de andra till höger. Och så gjorde jag precis tvärtom. Men ingen fara, vi får tugga ordentligt.«

Han blinkade åt mig och vi stegade vidare.

Sedan hände inget mer. Vi såg inte ett enda djur, ingen 17 tajgasjö, inga övergivna gruvor. Skog, vindfällan, stigen som ibland fanns där, ibland inte, det var allt . . . I Sergejs närvaro pratade männen inte strunt, och själv teg Sergej för det mesta.

När vi mitt på dagen kom fram till en liten timmerstuga, var jag redan på det klara med att det inte fanns några björnar eller grävlingar i närheten. Och om det alls fanns sjöar i tajgan, så var det fiskarna jag kände till; sandkryppare, gärsar och i bästa fall rudor, och det vimlade knappast av dem.

Intill den lilla timmerstugan fanns en ren källa. Vi stod på knä och drack direkt ur gropen som fylldes med kallt vatten. Sandkornen dansade över botten där det låg vita små stenar. Det fanns inget lås på dörren, vi gick in, det var mörkt i huset: det saknade fönster. Där var fuktigt och där luktade mögel och källare.

»Serjoga, varför lämnar du inte dörren öppen?« frågade en av männen. »Så att vi får det lite torrare.«

»Jaha«, sa Sergej medan han tände oljelampan, »och sen kommer björnen och då blir du nog torr!«

Han märkte min ironiska blick.

»Jag menar det, björnen! Och då hjälper inte de där.«

Han pekade på några mörka (jag vet inte vad de kallas)

små påsar, ungefär lika stora som hönsägg, men av helt annan form, som hängde över dörren.

»Vad är det där?« frågade jag.

»Gallblåsor«, svarade karlen som kört bilen. »Från björnar.«

18 »Och varför det?«

»De är nyttiga«, sa den andre.

»Ja, vi hänger upp dem för att skrämma björnarna«, sa Sergej, »men de låter sig inte skrämmas. Titta här.«

Och han visade mig märken av väldiga klor. Hela huset var fullt med repor, några av dem var mycket djupa och befann sig så högt uppe att jag hade svårt att nå dem.

»Också nu iakttar de oss«, sa Sergej och blinkade åt mig.

Männen eldade i en liten ugn, ordnade i huset och lagade mat. De anrättade den olycksaliga orren till en illasmakande soppa och en illasmakande fågel full av benbitar. Jag fick ett blyhagel i tanden. Det gjorde ont och jag tappade definitivt aptiten. Sedan drack vi vodka och efter det sköt vi på konservburkar med karbingevär. Jag träffade ett par gånger och fick beröm, vilket kändes trevligt. Vi gjorde ytterligare något innan vi la oss att sova. Mot morgonen vaknade vi av att vi frös, vi inväntade gryningen och återvände sedan till byn. Det var allt som jag såg. På vägen tillbaka blev vi obarmhärtigt bitna av myggor.

Jag hade tappat krämen och man var inte så nöjd med mig.

Men jag minns hur jag gick bakom huset för att pissa medan männen förberedde återfärden just innan vi skulle

lämna timmerstugan. Jag gick förbi källan och kanske åtta meter ner längs den lilla bäcken som rann upp ur gropen i marken. Bäcken spred sig och formade små vattensamlingar eller rättare sagt pölar. Där gick jag och plötsligt såg jag ett tydligt spår intill en pöl. Jag böjde mig ner mot vattnet och tittade på det stora spåret efter ett stort djur. Det var ett spår som liknade björnspåren på film. Upp från spåret steg en dallrande grumlig lervälling. Och sedan såg jag hur sörjan började sjunka tillbaka. Jag hade förlorat all lust att pissa. På återvägen var man inte så nöjd med mig, myggorna stack och jag teg. Och det var allt jag såg.

Men senare mötte jag en gång en björn som inte levde i djurpark . . . Senare.

Jag minns inte att farfar skulle ha berättat något om tajgan för mig. Han berättade om staden. Han berättade om amerikaner som en gång kom till vår stad och hade med sig den första traktorn på gummihjul. Det mindes farfar trots att han den gången bara var sju eller åtta år gammal. Han berättade att amerikanerna byggde en panncentral och en allmän bastu. Han sa vidare att amerikanerna var roliga och naiva, och att de gick i stiliga rutiga skjortor och ljusa byxor. Jag vet inte, men det kan hända att farfar aldrig såg dem, dessa amerikaner. I våra gamla filmer såg amerikanerna just så ut och var klädda i precis sådana skjortor.

Men centrum, den bästa och mest bekväma delen av vår stad, den byggdes av tyska krigsfångar. Det vet alla i staden.

»Det var tyskarna som byggde det«, sa en medelålders kvinna med vördnad och respekt, ja till och med kärleksfullt, på tal om sitt hus. »Jag är överlycklig att bo där.«

»Det förstås! Tyskarna byggde bra«, sa en stadig karl nästan med patos. Det syntes på honom att han själv aldrig byggt någonting, och om han hade gjort det, skulle resultatet avgjort ha blivit sämre än tyskarnas. Avgjort sämre! Och hur mycket byggde inte dessa tyskar. I varje sibirisk stad hör det till att man gärna visar upp tre- och fyra våningshus med ovanligt stora fönster och berättar om de tyska fångarna. Så spred de sig över Sibirien. Tyskarna var i min stad! Det var så den berördes av kriget.

Jag har ofta fått höra att bron över vår flod byggdes av japanska fångar. Men det är svårt att tro. För det första är det inget märkvärdigt med den bron, förutom att den är rätt bred. Och för det andra . . . japaner i min stad? I färd med att bygga en bro? Det är för mycket. Svårt att tro.

Men springbrunnen, den byggdes definitivt av de våra. Det var antagligen därför den så sällan fungerade. Men även den icke-fungerande springbrunnen var mig till stor glädje. På den tiden när staden föreföll mig oändligt stor, imponerade springbrunnen stort på mig även utan sina vatten-

strålar. Vår springbrunn är teatertorget's prydnad. Den är helt enkelt rund som en skål och gjord av granit. Ingenting särskilt. Men springbrunnen finns mitt i staden och jag har aldrig bott mitt i min stad. Resorna till centrum var därför alltid förbundna med njutningsfull förväntan. För det första kunde man inte, ja var det ingen idé att företa sig en sådan resa om det inte var sommar och vackert väder, och redan det var i och för sig lika härligt som ovanligt.

En resa till centrum – det var glada och uppklädda föräldrar, det var något som inhandlades enkom för mig. Det var kanske glasskaféet, men givetvis bara om det var öppet, om där fanns plats, om jag inte hade ont i halsen eller om inga andra återkommande hinder stod i vägen. I centrum fanns dessutom nöjesparken med karuseller, sockervadd och möjligheten att »hyra« en svårt misshandlad liten trambil av stål i vilken jag åkte omkring i alléerna, skrattande av glädje och enligt egen mening med stor körskicklighet. (Länge kunde jag inte förstå hur man kunde hyra ett kylskåp eller en teve. Att hyra – det innebar ju att åka. Hur då – åka?) Dessutom kunde man springa längs kajen och se på floden, bron, fabrikspiporna och andra stranden . . . Men det hela började och slutade alltid med springbrunnen. Vi steg av bussen vid springbrunnen och det var också vid springbrunnen vi sedan väntade på bussen för att återvända från centrum.

Vi åkte och åkte och åkte. Jag räknade hållplatserna. Och så svängde bussen och springbrunnen blev synlig. Men, som vanligt utan sprutande vatten . . .

När det inte fanns något vatten alls i springbrunnen och det hade samlats löv, tidningar och någon trasig leksak på den torra botten, tillät pappa mig att springa där. Springa och hela tiden vara rädd för att de mäktiga strålarna skulle börja spruta ur alla rör . . . Vad skulle då hända? Jag sprang och skrek. När springbrunnen var tilltäppt med smutsigt vatten, fick jag stå vid kanten och spana efter någon skalbagge som flöt i det grumliga vattnet. Eller så kunde jag flänga i cirklar runt fontänen i ett försök att få tag på en vattenlöpare som jag så hett önskade fånga åtminstone en gång.

Men när springbrunnen fungerade! Då var det omöjligt att gå bort från den. Pappa hjälpte mig att sätta handen under en stråle och hålla den kvar . . . Det kändes skönt när strålen träffade handflatan, dropparna stänkte i håret och på kläderna. Pappa och jag skrattade. Och ibland fastnade dessutom en bit av regnbågen i strålarna.

Ingen springbrunn, inget vattenfall kan längre göra mig så glad. Inga andra kaskader gör mig lika tacksam. Vår springbrunn var den enda i staden. På den tiden visste jag inte att det kan finnas flera springbrunnar i en stad.

Peterhof och dess springbrunnar gjorde givetvis ett enormt intryck på mig. När jag såg dem var jag nio år gammal. Jag har till och med kvar foton tagna mot fontänen där Simson

bänder upp lejonets gap. Men springbrunnarna där gjorde mig inte glad. Det fanns så många av dem, det var nödvändigt att bese dem alla, föräldrarna drog iväg med mig från den ena till den andra. Jag började förstås gnälla och deppa, sedan fick jag ett par brännande örfilar och släpade mig tiggande efter föräldrarna ett tag.

Vilken plåga var det inte att gå med sina föräldrar på museer. Jag var inte intresserad av tavlor och skulpturer. Visst fanns det något engagerande i antikens myter, men människorna, alltså de antika hjältarna, blev alltid på något sätt likgiltiga när de skulpterats fram ur marmor eller avbildats på dukar. Till och med när de uppträdde med svärd eller i rustning låg det ändå något sövande trist över deras poser. Och de nakna kvinnorna var på något sätt . . . svårt att hitta rätt ord . . . ointressanta, det var allt.

I vår stad finns det bara ett museum, ett hembygdsmuseum. Det är litet och inte särskilt märkvärdigt. Utanför entrén till museet står två urgamla kanoner. Det är omöjligt att förstå varför i all världen man har placerat kanoner bredvid vårt museum. Staden är ju helt ung och dessa kanoner har säkert tillverkats hundra år innan vår stad blev till. Men där står de framför museet, blir med jämna mellanrum fullproppade med skräp och sedan uppsnyggade, och så har det fortgått i många år.

I museet kan man se uppstoppade exemplar av de djur som förekommer i våra trakter, det vill säga i tajgan. Där finns björn, grävling, älg, varg osv. I en sal för sig ligger

mammutben och några andra märkvärdigheter som på den tiden fanns här i trakten. Det är där man får se spjut- och pilspetsar, tillverkade av ben och sten. De gjordes av de människor som en gång i tiden bodde på stränderna av vår flod. Dessa människor jagade mammut och fångade fisk i floden. Att döma av de harpuner som finns på vårt museum var fiskarna i floden stora. Om jag hade tur lyckades jag någon gång fånga ett tjugotal sandkrypare. När man drar upp en sandkrypare ur vattnet och den sprattlar på reven med alla sina fenor utspärrade och belysta av den rena morgonsolen, ja då är sandkryparen stor och vacker just i den sekunden! Men hur liten och trist blir den inte sedan i stekpannan tillsammans med annat småkrafvs ur floden.

På väggen i museet hänger bilder av de fiskar som förekommer i våra vattendrag. Och vad finns det inte där! Såväl lake som donaulax och harr, naturligtvis.

Hur skickligt tillverkade inte de forntida människorna sina spjutspetsar. Jag har försökt åstadkomma likadana med hjälp av hammare och mejsel. Det lyckades överhuvudtaget inte. Hur bar de sig åt? De ritade ju inte särskilt bra. I själva verket ritade de mycket dåligt.

Om man följer floden neråt en femton kilometer från vår stad stöter man på rätt hotfulla klippor. Den vänstra stranden utgörs av pastoralakullar med björkar, men den högra består av kusliga klippor där det växer tallar högst upp. På dessa klippor finns hållristningar. Där finns många hållristningar som vetenskapsmännen noggrant har studerat, och

klipporna utgör numera ett naturreservat. Där bor ett tjugotal personer av vilka några lever gott, andra helt enkelt livnär sig på bekostnad av de forntida konstnärerna som av någon anledning för länge sedan ritade grova älgar med stora horn och lika grovt avbildade sig själva med spjut i handen. Men dessa bilder är inte vackra, ni kan hota mig till livet men jag vidhåller – de är inte vackra.

När jag betraktade hållristningarna försökte jag föreställa mig hur dessa människor kunde leva här. Att de inte frös till döds. Jag kan helt enkelt inte tro att klimatet i våra trakter var ett annat, att det var varmt, och att klimatet förändrades till det nuvarande först efter glaciärernas framryckning. Tänk då på vår vinter, hurdan är inte den? Det är omöjligt att en sådan vinter ibland finns, ibland inte . . .

Femton kilometer från vår stad hade det alltså funnits ett slags människor som gjorde hållristningar på klipporna. Det är något som jag vet, men jag vet inte hur och när min farfarsfar dog, inte heller var han är begravnen. Farfar talade inte om det för mig och jag frågade inte. Det intresserade mig inte – den gången. Och i dag finns det ingen att fråga. Jag vet endast att min farfarsfar var ingenjör och att han dog när min farfar var mycket liten. Jag känner till ytterligare några småsaker som inte är särskilt viktiga och inte helt tillförlitliga. Men när och var han begrovs vet jag inte, inte heller om graven har bevarats. Det är hemskt, inte sant?

Däremot har jag deltagit i utgrävningen av forntida gravplatser. Sådana finns i närheten av vår stad. Mina vänner som studerade historia brukade åka på arkeologiska expeditioner, de talade mycket om dem och väntade hela vintern på att det skulle bli sommar så att de åter fick resa till utgrävningarna. Det fanns så mycket av romantik i deras berättelser, jag var själv student, jag ville också uppleva något äventyrligt och så hade jag dessutom sett ett par filmer om Indiana Jones.

Efter mitt andra år vid universitetet tog killarna mig med på en expedition. Jag stod ut i tre dagar och sedan rymde jag. Jag insåg helt enkelt att jag inte är särskilt förtjust i att tvätta mig i en sjö och samtidigt gnida in mig med myggkräm (på morgonen), att sedan gräva på dagen, njutningsfullt äta lunch, och sedan åter gräva. Det var trevligt att sitta vid lägerelden på kvällen och sova i tält, men det verkar som om alla arkeologer spelar gitarr och sjunger, och dessutom besitter en uppsjö av egna arkeologiska skojfriska sånger. Jag insåg att jag inte tycker om arkeologer som sjunger vid lägerelden. Men minst av allt tyckte jag om de lokala ungdomarna som kom åkande på dåliga motorcyklar från byarna i närheten, ditlockade av sångerna och skenet från lägereldarna och allra mest av studentskorna som kommit från staden. Jag tyckte inte om dem, varken deras motorcyklar, deras agerande eller deras snack. Och jag tyckte särskilt illa om det som följde på deras agerande och deras snack. Kort och gott, jag rymde från expeditionen.

Steg på en buss och befann mig två timmar senare i staden.

När jag steg ut på busstationen den gången tänkte jag: »Herregud! Två timmar, först en bit på grusväg, sen på asfalt – och jag är i centrum av stan. I stan! Och jag kan åter stiga på en buss, och efter två timmar är jag mitt uppe i arkeologin!«

Men arkeologi är verkligen en vetenskap, ett riktigt arbete och ingenting att skämta om. Grabbarna visade mig kullar, ja inte ens kullar utan högar. De var inte speciella på något sätt, där fanns komockor, gräs och syrsor i gräset. Bredvid fanns en by, i byn fanns en affär och i affären Coca-Cola. Och här var gravhögarna. Men grabbarna visade mig ett gräs som växte på högarna och förklarade för mig att det gräset bara växer på dessa högar. Det var ett gräs som alla andra. Men de förklarade att till och med om tusen år kommer detta gräs att växa på gravarna.

Innan de började gräva förde de blivande och de färdigutbildade arkeologerna en lång och vetenskapligt övertygande diskussion, de räknade, slog in träpinnar i marken och fäste rep mellan dem. Men sedan grävde de ändå. Med spadar, helt enkelt. Jag grävde första dagen, jag grävde och grävde och grävde. Jag var rädd att hitta ben eller en skalle. Det kändes obehagligt att gräva upp någons grav.

»Hör ni grabbar, tycker ni inte att det är skrämmande att rota i gravar«, frågade jag. »Olycksbådande, på något sätt?«

»Äh, lägg av«, sa någon med en min som både var överlägsen och avslöjande.

Första dagen fann jag ingenting. Men andra dagen när det redan började kvällas hittade jag en mycket fin spjutspets av brons från ett jaktspjut. Den hade gått av på mitten, men den var mycket vacker.

Första dagen grävde jag ivrigt och undersökte varje jordklump noggrant, till och med när vi tagit bort grästovorna och det var helt omöjligt att hitta något annat än maskar. Mot slutet av andra dagen började jag redan starkt tvivla på arkeologin som sådan. Jag bara grävde. Och plötsligt – ur en klump brunaktig jord föll det ut en spjutspets av brons som gått av på mitten. Jag hade inte brutit den med spaden, det var jag säker på. Min spjutspets glänste inte i solen och den befriades inte från seklernas damm med någon speciell liten borste. Sådana små borstar hade jag många gånger sett i populärvetenskapliga filmer om arkeologer. Och från min spade faller sedan de två hälfterna av en riktig spjutspets av brons. Så förvånad jag blev, så glad jag blev, så jag skrek! Jag skrek som en matros på vakt när han ser den länge efterlängtrade kusten! Och då blev det liv . . . Alla kom springande, man flängde omkring mig, man tog mitt fynd ifrån mig och förde mig åt sidan. Först senare förklarade man för mig att männen begravdes med sina vapen och andra tillhörigheter. Det visste jag redan från skolan och de populärvetenskapliga filmerna. Spjutspetsen som jag funnit hörde till ett jaktspjut, inte ett krigsspjut. Det kunde man fastslå

tack vare öglan som fanns vid spjutspetsens fäste. Genom öglan bands ett snöre av senor när spjutet kastades. Arkeologerna förklarade att sådana föremål värderades högt i de forntida samhällena. Till slut lät de mig hålla mitt fynd ett tag och förde det sedan till ledningens tält. Spjutspetsen var mycket vacker. Och ÄKTA. 29

Den gången var jag dagens hjälte, på kvällen skålade man för mig vid lägerelden och sa att jag bringar lycka. Sedan sjöng man en arkeologisk sång till min ära. Och snart kom motorcyklisterna åkande från byarna. Det var därför jag reste till staden dagen därpå.

Men den egentliga orsaken till att jag flydde var varken sångerna eller slagsmålen med byborna. Letandet hade gjort mig ivrig, men jag förstod utmärkt väl att arkeologin inte är någonting för mig. Jag insåg med all önskvärd tydlighet hur ledsen jag blivit över att spjutspetsen togs ifrån mig, och dessutom insåg jag att om jag hittade ytterligare något, ja då skulle jag inte ge det ifrån mig för allt i världen. Sådana tankar och känslor gick på intet sätt att förena med arkeologin.

Två timmars resa från vår stad kunde man finna en spjutspets, och femton kilometer ner längs floden från min stad fanns gamla hällristningar. Jag föddes där, min far, min farfar och farfarsfar föddes där, men det känns som om alla dessa ristningar och gravfält är lika avlägsna och betyder